

EICH ARDAL CHI. BETH SY'N BWYSIG?

ARDAL
AETHWY A SEIRIOL

ASESIAD O LESIANT GWYNEDD A MÔN

EISIAU
DWEUD
EICH
DWEUD?

Mae'r ddeddf newydd wedi sefydlu Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus ar gyfer pob ardal awdurdod lleol er mwyn sicrhau bod cyrff cyhoeddus yn gweithio efo'i gilydd i greu gwell dyfodol i bobl Cymru.

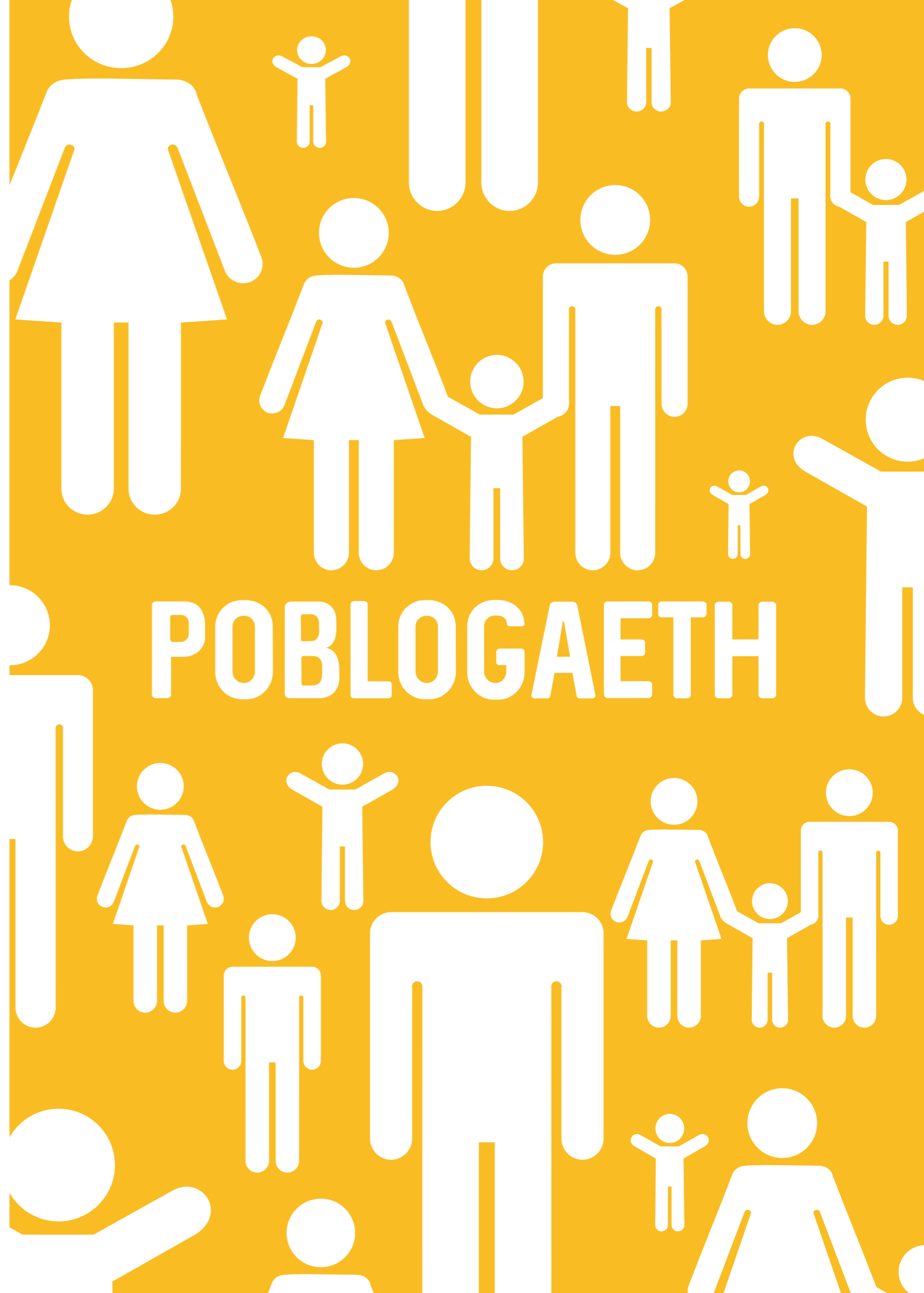
Ar gyfer Gwynedd a Môn mae'r ddau Fwrdd wedi dod at ei gilydd i gydweithio, ac mae'n bartneriaeth sy'n cynnwys y cynghorau sir, y gwasanaeth tân ac achub, gwasanaeth iechyd a Chyfoeth Naturiol Cymru.

Mae Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Môn wedi rhannu'r ardal gyfan yn 14 o ardaloedd llai. Mae gwaith ymchwil wedi cael ei wneud ar ran y Bwrdd ar bob un o'r 14 ardal er mwyn deall a dysgu mwy am lesiant yr ardaloedd hynny. Yn ogystal â'r data sydd ar gael rydym hefyd eisiau gwybod beth rydych chi yn feddwl am eich ardal a'ch cymuned – yr hyn sy'n bwysig i chi, beth sy'n dda a beth sydd angen ei wella. **Bydd cyfle i chi leisio eich barn trwy fynychu un o'r sesiynau galw heibio lleol neu mewn holiadur ar-lein. Mae mwy o wybodaeth a dyddiad pob sesiwn leol i weld ar www.LlesiantGwyneddaMon.org.**

Bydd y cyfnod ymgynghori yma yn dod i ben ar y 31^{ain} o Ragfyr 2016. Y gobaith yw y bydd gan y Bwrdd ddarlun cliriach wedyn o'n cymunedau, beth sy'n bwysig i bobl yn yr ardal yma o Gymru, a sut gall y partneriaid gyd-weithio i gynllunio gwasanaethau ar gyfer y dyfodol.

DAETH DEDDF LLESIANT
CENEDLAETHAU'R
DYFODOL [CYMRU] I
RYM AR Y 1^{AF} O EBRILL
2016. PWRPAS Y DDEDDF
YW GWELLA LLES
**CYMDEITHASOL,
ECONOMAIDD,
AMGYLCHEDDOL
A DIWYLLIANNOL
CYMRU.**

DYMA'R WYBODAETH
RYDYM WEDI EI GASGLU
AR ARDAL AETHWY
A SEIRIOL HYD YMA.
YDYCH CHI'N ADNABOD
Y DARLUN SYDD WEDI EI
GREU O'CH ARDAL CHI?

PWY YW POBL ARDAL AETHWY A SEIRIOL?

Mae **12,798** o bobl yn byw yn ardal Aethwy a Seiriol. Mae hyn tua 18% o gyfanswm poblogaeth Ynys Môn.

Mae oedran poblogaeth ardal Aethwy a Seiriol yn weddol debyg i weddill Môn heblaw bod llai o blant dan 10 oed a rhywfaint mwy o bobl hŷn – yn enwedig rhwng 65 ac 85 oed. O'i gymharu â'r patrwm oedran ar draws Cymru, mae poblogaeth Aethwy a Seiriol yn sylweddol hŷn ar y cyfan.

Mae nifer y bobl sy'n byw yn ardal Aethwy a Seiriol wedi cynyddu o 4% rhwng 1981 a 2011. Mae hyn yn debyg i'r cynnydd ar draws yr ynys yn ystod yr un cyfnod (4%), ond yn is na'r twf trwy Gymru gyfan (11%).

Nid yw'r cynnydd yma wedi bod yr un fath ym mhob grŵp oedran. Mae nifer y bobl dros 80 oed yn Aethwy a Seiriol wedi cynyddu dros 150% mewn 30 mlynedd. Mae twf sylweddol hefyd wedi bod yn y boblogaeth rhwng 40 ac 80 oed. Fel ardaloedd eraill o Fôn gostyngiad sydd wedi bod yn nifer y plant dan 15 oed – cymaint â 30% yn ardal Aethwy a Seiriol.

Mae disgwyl i'r patrwm yma barhau dros yr 20 mlynedd nesaf gyda chynnydd o 80% yn nifer y bobl dros 80 oed ar draws Môn – ond mae'n debyg y bydd gostyngiad o 12% yn y boblogaeth dan 16 oed.

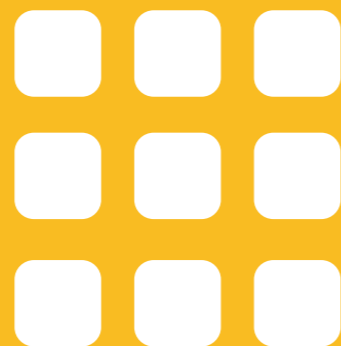
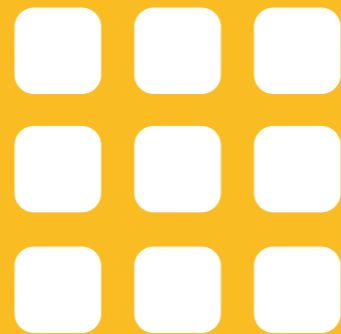
IAITH

Yn ôl cyfrifiad 2011 mae **57%** o bobl Aethwy a Seiriol yn gallu siarad Cymraeg. Mae'r ganran wedi cynyddu dros y degawdau diwethaf o'i gymharu â 55% yn 1981. Mae'r cynnydd yn yr ardal o 2% yn gwbl wahanol i batrwm gweddill ardaloedd Ynys Môn, ble mae gostyngiad wedi bod o 62% i 57% yn yr un cyfnod.

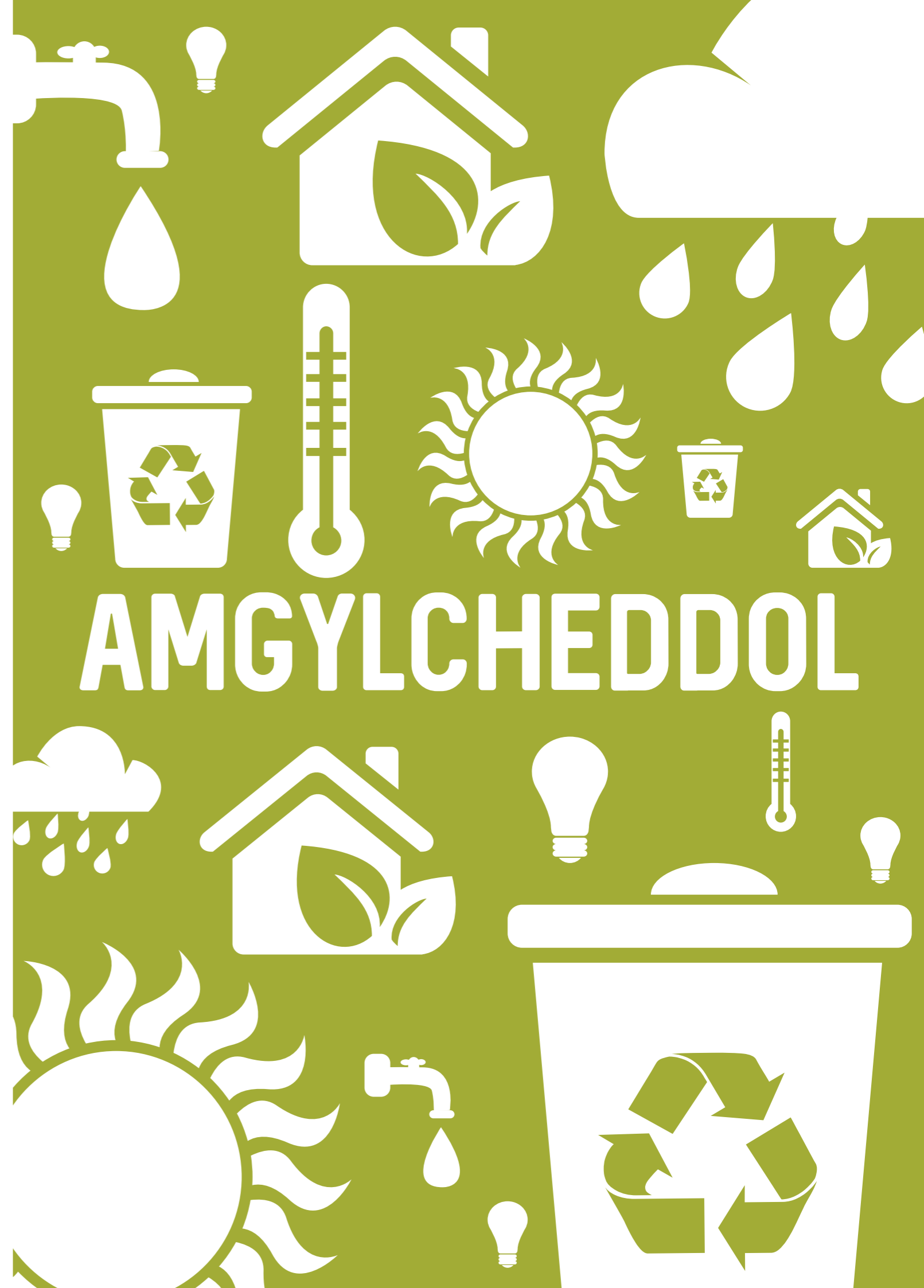
Mae ffigyrau mwyaf diweddar yn nodi mai **46%** o bobl Ynys Môn sy'n siarad Cymraeg yn ddyddiol, o'i gymharu â 11% yng ngweddill Cymru.

CYNNYDD
80%
OEDRAN
80+

2016
POBLOGAETH
YNYS MÔN
70,000

2036
POBLOGAETH
YNYS MÔN
68,000

PA MOR WYRDD YW'R ARDAL?

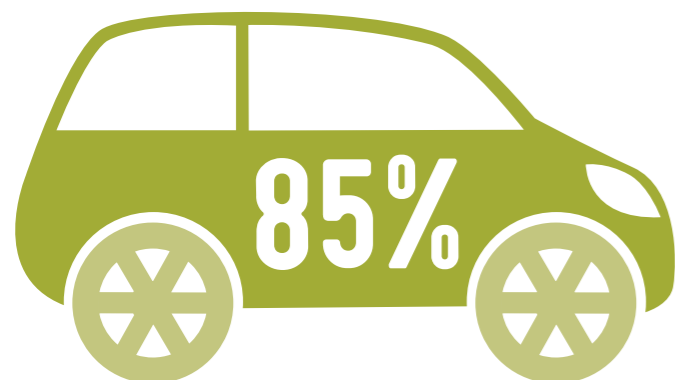
Mae cyfraddau ail-gylchu wedi codi ym Môn dros y 4 mlynedd diwethaf. Erbyn hyn mae **59.5%** o wastraff sy'n cael ei gasglu o dai, busnesau a chanolfannau ailgylchu yn Ynys Môn yn cael ei aildefnyddio neu ailgylchu. Mae hyn yn cynnwys deunyddiau biowastraff sy'n cael eu compostio.

Mae tipio slei bach yn uwch ym Môn na gweddill Cymru - gyda 25.3 achos o dipio yn cael ei adrodd i bob 1000 o'r boblogaeth o gymharu â 10.2.

Ôl-troed Carbon – mae'r data yn dangos bod **85%** o dai yn ardal Aethwy a Seiriol yn berchen ar o leiaf un car neu fan, o'i gymharu a 82% yn Ynys Môn a 77% yng Nghymru gyfan. Mae allyriadau carbon fesul pen o'r boblogaeth ar gyfer Môn yn **6.7kt CO₂** sydd ychydig yn uwch na lefel Cymru o **6.6kt CO₂**.

Mae newid yn yr hinsawdd yn achosi lefel y môr godi sy'n cyfrannu at y risg o lifogydd yn yr ardal. Yn Ynys Môn mae tua 970 o dai mewn perygl o lifogydd o fewn 4 ardal sydd wedi eu hadnabod i fod mewn perygl o lifogydd eithafol. Mae 2 o'r 4 ardal yma yn Aethwy a Seiriol sef Biwmares ac ardal Traeth Coch.

Yn ardal Aethwy a Seiriol mae tua 40 o dai o dan fgythiad o lifogydd mewndirol gan afonydd yn yr ardal.

PA MOR LÂN YW'N STRYDOEDD?

Mae glendid strydoedd yn cael ei archwilio yn flynyddol gan Cadw Cymru'n Daclus. O'r strydoedd gafodd eu harchwilio yn yr ardal roedd **8%** heb sbwriel na gwastraff (Gradd A). Roedd **17%** gyda dim mwy na thri darn bach o sbwriel (Gradd B+) a **67%** ar y cyfan yn rhydd o sbwriel a gwastraff, heblaw am rhai eitemau bach (Gradd B). Yn gyffredinol yn Ynys Môn mae'r strydoedd yn tueddu i fod yn rhai Gradd B neu B+.

STRYDOEDD
GRADD A
8%

AMGYLCHEDD NATURIOL

Mae nifer o gynefinoedd pwysig ar Ynys Môn sy'n cynnwys rhostir isel ac arfordirol, corstiroedd, coetiroedd, a pherthi hynafol, yn ogystal â rhai o'r twyni tywod mwyaf yng Nghymru. Dyma un o gadarnleoedd rhai rhywogaethau prin, fel y Fadfall Ddŵr Gribog, y Wiwer Goch, Dyfrgi, Llygoden Bengron y Dŵr a'r Frân Goesgoch. Mae cynlluniau gwarchod mewn lle ar gyfer pob un ohonynt.

Mae **tair** o warchodfeydd natur lleol Ynys Môn wedi eu lleoli yn yr ardal hon sef **Tir Comin Llangoed, Coed Cynrol Porthaethwy a Cytir Mawr Llandegfan**.

Mae Coed Cynrol yn gynefin i nifer o adar y coetir, gyda rhywogaethau preswyl sy'n cynnwys y titw penddu, y titw gynffon hir, y dringwr bach, y dylluan frech a'r gnozell fraith fwyaf. Mae Ynys Welltog yn Afon Menai oddi ar Ynys Tysilio yn safle bridio i wyddau gwylltion, pioden y môr a'r crëyr glas. Mae'r crëyr bach yn bridio yn yr ardal hefyd ac mae'r morlo llwyd i'w weld yma weithiau.

Mae traeth **Llanddona** wedi ei wobrwyo gyda Baner Las sydd yn golygu ei fod ymysg y traethau gorau yn fyd-eang.

CYMDEITHASOL

IECHYD DA?

Yn ardal Aethwy a Seiriol mae ychydig llai na **1,300** o gleifion wedi eu cofrestru fesul meddyg teulu. Mae hyn yn is na lefel Ynys Môn sy'n **1,400** ac yn sylweddol is na Chymru ar **1,600**.

Os ydych yn byw yn ardal cod post LL58 mae'n debyg y bydd rhaid i chi aros **13:28 munud** am ambiwlans i ymateb i achos ble mae bygythiad i fywyd. Ond os ydych yn byw yn ardal cod post LL59 byddwch yn aros bron i hanner hyn – **6:31 munud**.

Nid oes gwybodaeth benodol am iechyd poblogaeth Aethwy a Seiriol. Mae'r ystadegau sy'n cael eu cynnwys yn y llyfryn hwn ar gyfer Ynys Môn gyfan – ond yn rhoi syniad i chi o gyflwr a phatrymau iechyd y sir.

Mae disgwyliad oes dyn adeg ei eni yn Ynys Môn yn **78.7 oed**, tra bod disgwyliad oes merch adeg ei geni yn **83 oed**.

Yn Ynys Môn, mae'r bwlch mewn disgwyliad oes adeg geni merched a dynion, rhwng y rhai mwyaf a lleiaf difreintiedig yn sylweddol llai na'r bwlch ar lefel Cymru gyfan - cymaint a 75% yn llai i ferched a 30% yn llai i dynion.

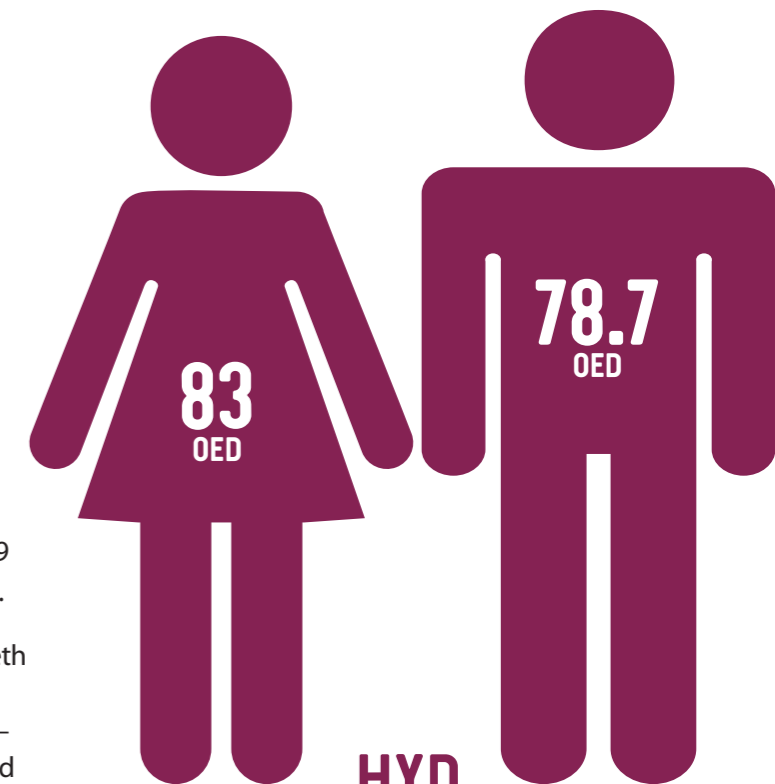
Mae **58%** o oedolion Ynys Môn dros bwysau neu yn ordew – mae hyn yr un canran â phoblogaeth Cymru gyfan. Mae canran Ynys Môn wedi cynyddu o 3% ers 2011, tra bod ffigwr Cymru wedi aros yr un fath.

Yn Ynys Môn mae 32% o blant 4-5 oed dros eu pwysau neu yn ordew – sy'n uwch na ffigwr Cymru o 26%.

Ffactorau eraill sy'n effeithio ar ein hiechyd yw ysmegu ac yfed alcohol. Mae **22%** o bobl 16 oed neu'n hŷn Môn yn dweud eu bod yn ysmegu a **38%** o bobl yn yfed mwy na **5** gwydr bach o win, neu tua 3 pheint o gwrw, ar y diwrnod yfed trymaf yn yr wythnos. Mae hyn yn debyg i weddill Cymru ac wedi aros yn gyson dros y blynyddoedd diweddar.

Mae'r cyfradd hunanladdiad yn Ynys Môn o 10.4 i bob 100,000 o'r boblogaeth, yn is na chyfradd hunanladdiad Cymru sydd yn 12.2 y flwyddyn.

Yn Môn, mae cyfradd beichiogi merched yn eu harddegau sydd o dan 18 oed yn 23.6 fesul 1000 o ferched 15-17 oed. Mae hyn yn debyg i ffigyrau Cymru.

CADW'N DDIOGEL

Mae cyfradd troseddau ardal Aethwy a Seiriol fesul 1,000 o'i boblogaeth wedi gostwng o **80.5** i **68.0** rhwng 2011 a 2015. Mae'r nifer o droseddau yn Ynys Môn wedi dod lawr bob blwyddyn hefyd o **109.2** i **83.4**.

Mae ymddygiad gwrth-gymdeithasol ar i lawr yn yr ardal ond yn dal i gyfri am **37%** o'r holl droseddau Aethwy a Seiriol.

Mae **81%** o bobl yn credu ei bod yn saff i blant chwarae tu allan yng Ngwynedd ac Ynys Môn. Y ffigwr cyfatebol ar gyfer Cymru ydi **64%**.

Yn ardal Aethwy a Seiriol mae **29** o achosion tân y flwyddyn ar gyfartaledd. Mae **17%** o'r achosion hynny wedi'u cychwyn yn fwriadol.

29
ACHOS TÂN

17%
YN FWRIADOL

CADW MEWN CYSYLLTIAD

Mae'r canran sydd â mynediad i fand-eang yn cynyddu yn flynyddol – erbyn hyn dim ond **2%** o eiddo yn Ynys Môn sydd heb fynediad o gwbl.

Mae **15%** o gartrefi yn ardal Aethwy a Seiriol heb gar neu fan, sy'n is na'r ffigwr ar gyfer Cymru gyfan sef 22%.

Yn ôl data cenedlaethol, mae ardal Llangoed ymhlith y 10% o ardaloedd Cymru lle mae'n cymryd fwyaf o amser i deithio at wasanaethau sylfaenol fel fferyllfeydd, siopau bwyd a meddygfeydd.

Mae unigrwydd yn gyflwr sy'n effeithio ar bob oedran, ond mae pobl hŷn yn fwy agored i risg. Yn Aethwy a Seiriol, o ystyried y gwahanol ffactorau sy'n cyfrannu at unigrwydd, mae risg uwch i bobl dros 65 oed fod yn unig yn ardal Tysilio. Mae'r risg is yn Llangoed a Chwm Cadnant.

HELPU'N GILYDD

Mae **11%** o'r boblogaeth yn ardal Aethwy a Seiriol yn darparu o leiaf un awr yr wythnos o ofal di-dâl. Mae'r ffigwr yma yn debyg i ardaloedd eraill o Ynys Môn a gweddill Cymru.

ECONOMI A GWAITH

O dan y mesur ar gyfer pa mor gryf a chynhyrchiol yw economi (sef Gwerth Ychwanegol Crynswth), mae economi Môn yn fwy gwan yn gyffredinol nag economi Cymru. Ond, mae economi Cymru gyfan yn wan o'i gymharu â'r Deyrnas Gyfunol.

Mae **28%** o bobl sydd mewn gwaith, ond heb gymwysterau, yn gweithio yn y galwedigaethau elfennol yn ardal Aethwy a Seiriol e.e. glanhau, gweithio mewn ffatri, casglu gwastraff, gweithio ar fferm – mae hyn yn dilyn patrwm tebyg ar draws yr ynys. Hefyd, o ran y rhai sydd heb gymhwyster, mae gan ardal Aethwy a Seiriol y canran uchaf sy'n gweithio fel rheolwyr a chyfarwyddwyr (11%).

O bobl yr ardal, sydd heb unrhyw gymhwyster o gwbl mae 41% yn economaidd anweithgar – mae hyn yn golygu ddim yn gweithio nac yn chwilio am waith am amrywiol resymau. Dyma'r ffigwr isaf ar Ynys Môn.

Y crefftau medrus sy'n cyflogi'r mwyaf o weithwyr yn yr ardal hon, sef 20% - mae hyn yn batrwm ar draws Môn a Gwynedd. Mae'r **38%** o bobl sydd â gradd neu gyfatebol yn gweithio yn y maes proffesiynol, mae hyn hefyd yn debyg i'r patrwm ar draws y ddwy sir.

Mae canran y bobl 16-64 oed sy'n hawlio'r Lwfans Ceisio Gwaith yn ardal Aethwy a Seiriol yn aros yn gyson is na ffigwr Ynys Môn. Ar ei uchaf y llynedd **1.97%** o bobl oed gwaith oedd yn hawlio'r lwfans, ac **1.43%** ar ei isaf. Nid yw ffigwr Ynys Môn yn mynd is na **2.96%**, ac mae'n gyffredinol uchel o gymharu â Gwynedd a Chymru. Ar unrhyw adeg, mae o leiaf **2.15%** o bobl 16-64 oed Cymru gyfan, yn hawlio'r lwfans.

Mae cyfradd busnesau newydd sy'n cychwyn yn Ynys Môn yn uwch na Gwynedd ac yn debyg iawn i'r lefel yng Nghymru. Mae **65%** o gwmnïau yn Ynys Môn yn aros mewn busnes am o leiaf tair blynedd. Mae hyn yn uwch na lefelau Cymru sydd â **60%**. Mae'r gyfradd o'r busnesau sydd yn dod i ben hefyd yn uwch ar Ynys Môn (8%) na Gwynedd (7%), ac ychydig yn is na Chymru (9%).

Y sector llety a gwasanaethau bwyd yw'r mwyaf yn ardal Aethwy - mae'n cyfri am **14% o gyflogwyr**. Manwerthu yw'r nesaf ato ar 13%.

Mae **13%** o'r boblogaeth 16 oed a throsodd mewn gwaith yn gweithio gartref, sy'n is na ffigwr Ynys Môn a Chymru. Mae **51%** o'r bobl sy'n gweithio'n ardal Aethwy a Seiriol, yn teithio llai na chwe milltir i'w gwaith.

Canolrif cyflog wythnosol yn Ynys Môn yw tua **£422 yr wythnos**, sydd **8% yn uwch** na chanolrif cyflog trwy Gymru gyfan (£386 yr wythnos). Mae cyflogau merched **27% yn llai** na chyflog dynion yr ynys, ond mae'r bwlch yma yn is na'r bwlch ar gyfer Cymru gyfan sy'n 33%.

£422

YW CANOLRIF CYFLOG WYTHNOSOL YN YR ARDAL

65%

O GWMNIAU MEWN BUSNES AM 3 BLYNEDD+

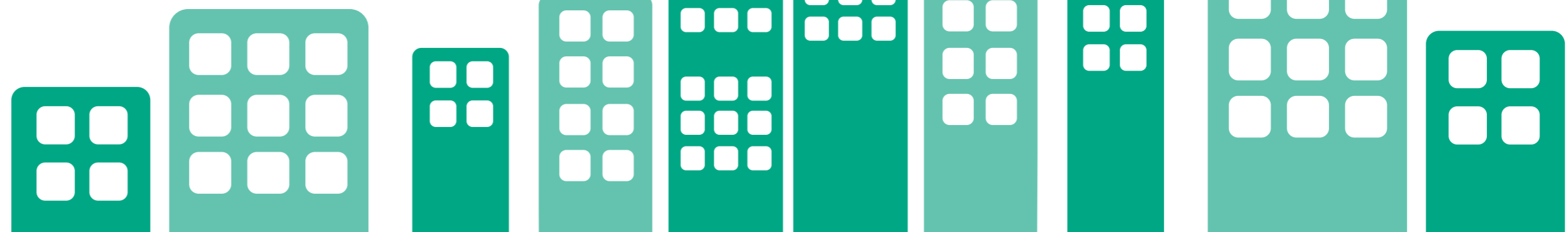
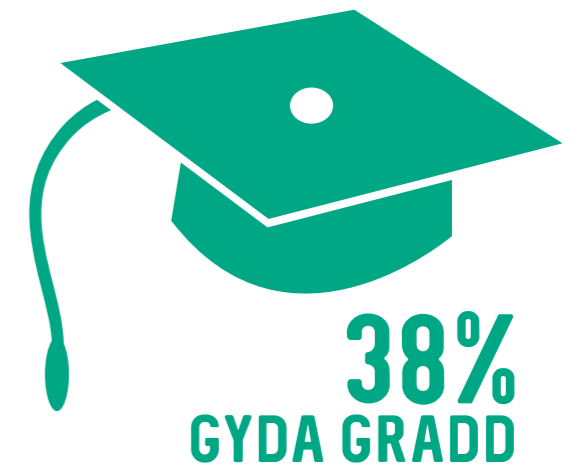
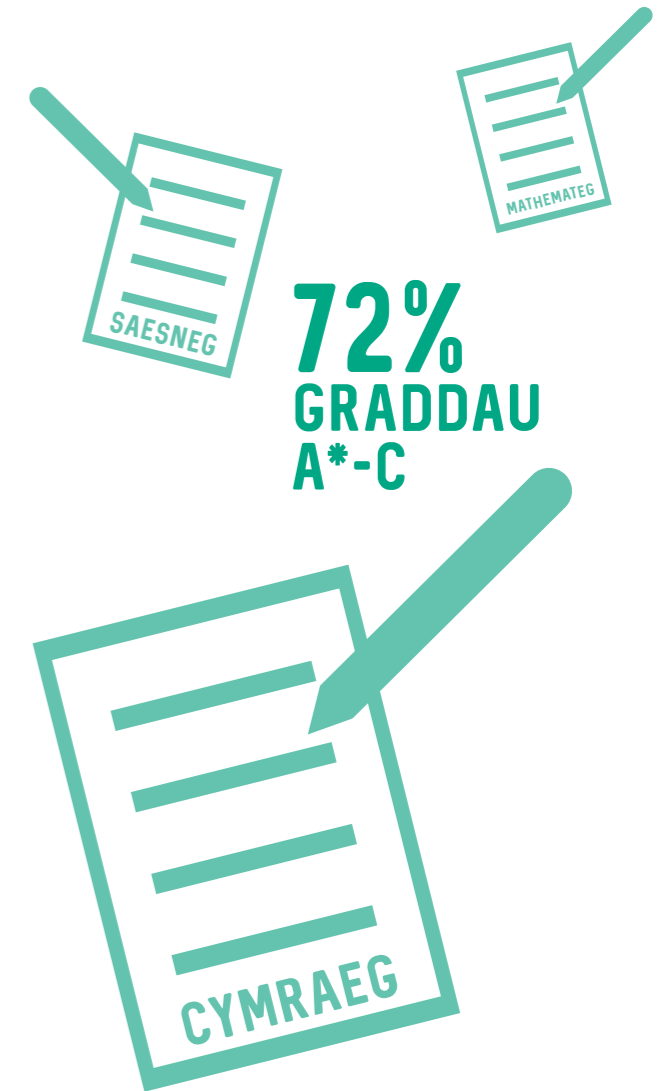
SGILIAU AM OES

Mae **72%** o ddisgyblion ardal Aethwy a Seiriol yn cael 5 TGAU **A*** i **C** mewn pynciau sy'n cynnwys Cymraeg neu Saesneg a Mathemateg. Dyma'r **uchaf ar Ynys Môn** ac mae hefyd yn sylweddol uwch na'r ffigwr Cymreig o 58%.

O'r rhai sydd yn cael y graddau hyn yn eu TGAU mae bwlch o **58%** mewn cyrhaeddiad disgyblion sy'n derbyn prydu ysgol am ddim a'r rhai sy'n talu.

2.2% o bobl ifanc yr ynys sy'n gadael yr ysgol sydd ddim yn parhau i addysg uwch neu bellach, sydd ddim yn mynd ymlaen i hyfforddiant nac yn cael swyddi. Mae hyn yn is na'r ffigwr Cymreig o **2.8%**.

Mae gan **38%** o boblogaeth ardal Aethwy a Seiriol gymhwyster gradd neu gyfatebol, sydd yn llawer uwch na'r cyfartaledd ar gyfer Môn a Chymru. Mae **18%** heb unrhyw gymwysterau, y lefel isaf ar Ynys Môn.

YR ARIAN YN EICH POCED

Mae arian sydd ar gael i'w wario ar ôl trethi a chostau talu am gartref gan bobl yn Ynys Môn, yn **£16,238** y pen y flwyddyn, sy'n £936 yn uwch na Chymru gyfan.

Yn ardal Aethwy a Seiriol, mae **9.6%** o ddisgyblion yr ysgol gynradd yn hawlio prydau ysgol am ddim, dyma'r isaf o ardaloedd yn Ynys Môn. Fel arfer, erbyn i ddisgyblion gyrraedd yr ysgol uwchradd, mae'r ffigwr yn gostwng - ac mae'r patrwm yma i'w weld yn Aethwy a Seiriol gyda'r nifer yn dod lawr i **7.2%**, yr isaf ym Môn.

Mae **16%** o aelwydydd yn ardal Aethwy a Seiriol mewn tlodi tanwydd - dau y cant yn is o gymharu ag Ynys Môn. O'r holl aelwydydd yn yr ardal, maen **4%** heb wres canolog, sydd yn is na'r cyfartaledd ar gyfer Môn ond yn ddwbl y ffigwr Cymreig.

Mae pris canolrif eiddo yn ardal Aethwy a Seiriol yn **£190,000**, yr uchaf o ardaloedd Ynys Môn i gyd. Yn yr ardal yma, mae canolrif incwm aelwydydd yn **£25,799**, ond mae angen incwm o £40,000 i brynu tŷ ar bris lefel mynediad i'r farchnad. Mae hyn yn golygu bod **71%** o deuluoedd Aethwy a Seiriol wedi eu prisio allan o'r farchnad.

71%

O BOBL
LEOL WEDI
PRISIO
ALLAN O'R
FARCHNAD

CANOLRIF
PRIS Tŷ
£190K

CANOLRIF
INCWM
£26K

DIWYLLIANNOL

CADW'N HEINI

Mae **46%** o ddisgyblion Ynys Môn wedi ymweld â chanolfan hamdden – sy'n uwch na lefel Cymru o 42%, ond yn is na Gwynedd sydd ar 53%. Mae **50%** o blant Ynys Môn hefyd yn cymryd rhan mewn gweithgaredd chwaraeon 3 gwaith neu fwy yr wythnos – mae hyn yn cymharu â 48% yng Nghymru.

Mae **37%** o oedolion yn Ynys Môn yn dweud eu bod yn actif am **o leiaf 30 munud** ar bump neu fwy achlysur mewn wythnos – mae hyn yn uwch na lefel Cymru o 31%, ond yn debyg iawn i Gwynedd. Mae'r canran yma wedi codi yn raddol dros y blynyddoedd diwethaf.

37%
O OEDOLION YN
CADW'N ACTIF AM
O LEIAF 30 MUNUD
5 GWAITH YR
WYTHNOS

AMSER HAMDDEN

Mae **60%** o oedolion yn Ynys Môn wedi mynychu digwyddiad celfyddydol yn ystod y flwyddyn, gyda **34%** wedi ymweld ag amgueddfa a **57%** wedi ymweld â llefydd hanesyddol. Mae hyn yn debyg i Wynedd a gweddill Cymru.

57%
WEDI
YMWELD
Â LLE HANESYDDOL

AM FWY O
WYBODAETH...

WWW.LLESIANTGWYNEDDAMON.ORG
01766 771000

Gofynnwch am
Rheolwr Partneriaeth Gwynedd a Môn